

Aneta Łyżwa

POSTĘPOWANIE Z „TRUDNYMI” DOWODAMI RZECZOWYMI – UJĘCIE PRAWNE

Dealing with “difficult” material evidence – the recognition of the legal

Wstęp

Prezentowana część artykułu poświęcona zostanie problematyce postępowania z tzw. trudnymi dowodami procesowymi, czyli przedmiotami i substancjami stwarzającymi niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia (dalej zwanymi TDP), w aspekcie *stricte* prawnokarnym.

Przedmiotem zainteresowania objęte będą podstawowe regulacje prawne, na podstawie których winny postępować organy procesowe w toku prowadzonych postępowań karnych. Szczególna uwaga skierowana będzie na przepisy znajdujące zastosowanie w przypadkach, gdy podmiotem odpowiedzialnym za prawidłowe zabezpieczenie, przewóz, przechowywanie, a także niszczenie takich dowodów rzeczowych jest Policja. Wybór ten podyktowany był faktem, iż w praktyce jest to organ najczęściej odpowiedzialny za TDP.

Na gruncie ustawodawstwa polskiego istnieje szereg aktów prawnych zawierających normy postępowania w tym zakresie, lecz szczegółowa analiza ich treści prowadzi do jednoznacznej konstatacji, iż niektóre z nich są niekompletne, inne zaś budzą wiele wątpliwości interpretacyjnych. Tymczasem przepisy, o których mowa, stanowią gwarancję właściwego zabezpieczenia TDP w postępowaniu dowodowym, a ponadto związanych z nimi śladów kryminalistycznych, które mogą pozostać na miejscu zdarzenia w wyniku ich użycia (np. radioaktywne skażenie terenu, zanieczyszczenie substancjami trującymi gleby, powietrza lub wody).

Autorka podejmie się zatem próby sformułowania odpowiednich postulatów *de lege ferenda* dotyczących aktów prawnych stosowanych we wskazanym zakresie przez organy procesowe (przede wszystkim zaś Policję), a wymagających stosownych nowelizacji. Tym samym odniesie się przede wszystkim do:

– ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego¹;

¹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, DzU 1997, Nr 89, poz. 555 ze zm.

– rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2012 r. w sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia i zdrowia²;

– zarządzenia nr 25 KGP z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym³.

Podkreślenia wymaga, iż przedmiotowa problematyka pozostawała dotychczas poza obszarem naukowych dociekań i brak jest naukowych opracowań w tym zakresie.

Akty prawne stosowane przez Policję

Podstawowym aktem prawnym odnoszącym się do zadań i związanych z nimi obszarów działania Policji jest ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji⁴. Zgodnie z brzmieniem jej art. 1 ust. 2 pkt 4 jednym z podstawowych obowiązków tego organu jest wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców. W ramach tego właśnie zadania pojawia się problematyka TDP, która nie została usystematyzowana w ramach jednego, podstawowego aktu prawnego. Poszczególne regulacje prawne odnoszące się do przedmiotowej problematyki zostały bowiem zawarte zarówno w ustawach krajowych oraz przepisach wykonawczych do nich, jak i w policyjnym prawie resortowym, a ponadto w prawie unijnym. Normy prawne zawarte w tych aktach mogą znaleźć bezpośrednie bądź pośrednie zastosowanie w przypadku konieczności zabezpieczenia, transportu, prawidłowego przechowywania, czy też ostatecznie likwidacji przez Policję niebezpiecznych dowodów procesowych. W tym zakresie należy zatem wskazać przede wszystkim:

– ustawę z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (rozdział XXV, art. 323 k.p.k., art. 230–233 k.p.k., a w szczególności art. 232a k.p.k.);

– ustawę z 14 grudnia 2012 r. o odpadach⁵;

– ustawę z 29 czerwca 2007 r. o międzynarodowym przemieszczaniu odpadów⁶;

– ustawę z 11 stycznia 2001 r. o substancjach i preparatach chemicznych⁷;

– ustawę z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska⁸;

² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2012 r. w sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia i zdrowia, DzU z 2012 r., poz. 1486.

³ Zarządzenie nr 25 Komendanta Głównego Policji z 23 lipca 2015 r. w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym, Dz. Urz. KGP z 2015 r., poz. 58.

⁴ Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji, DzU z 2011 r., Nr 287, poz. 1687, ze zm.

⁵ Ustawa z 14 grudnia 2012 r. o odpadach, DzU z 2013 r., poz. 21.

⁶ Ustawa z 29 czerwca 2007 r. o międzynarodowym przemieszczaniu odpadów, DzU z 2007 r., Nr 124, poz. 859, ze zm.

⁷ Ustawa z 11 stycznia 2001 r. o substancjach i preparatach chemicznych, DzU Nr 11, poz. 84, ze zm.

⁸ Ustawa z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, DzU Nr 62, poz. 627, ze zm.

- ustawę z 2 września 2003 r. w sprawie kryteriów i sposobu klasyfikacji substancji i preparatów chemicznych⁹;
- ustawę z 28 października 2002 r. o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych¹⁰;
- ustawę z 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach¹¹;
- ustawę z 18 października 2006 r. o likwidacji niepodjętych depozytów¹²;
- ustawę z 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych¹³;
- rozporządzenie (WE) Nr 1013/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 14 czerwca 2006 r. w sprawie przemieszczania odpadów¹⁴;
- wyżej już wspomniane rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2012 r. w sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia i zdrowia;
- rozporządzenie Rady Ministrów z 3 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu tworzenia gminnego zespołu reagowania, powiatowego i wojewódzkiego zespołu reagowania kryzysowego oraz Rządowego Zespołu Koordynacji Kryzysowej i ich funkcjonowania¹⁵;
- rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 7 kwietnia 2016 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury¹⁶;
- rozporządzenie Ministra Zdrowia z 2 września 2003 r. w sprawie wykazu substancji niebezpiecznych wraz z ich klasyfikacją i oznakowaniem¹⁷;
- rozporządzenie Ministra Zdrowia z 2 września 2003 r. w sprawie oznakowania opakowań substancji niebezpiecznych i preparatów niebezpiecznych¹⁸;

⁹ Ustawa z 2 września 2003 r. w sprawie kryteriów i sposobu klasyfikacji substancji i preparatów chemicznych, DzU Nr 171, poz. 1666.

¹⁰ Ustawa z 28 października 2002 r. o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych, DzU Nr 199, poz. 1671, ze zm.

¹¹ Ustawa z 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach, DzU Nr 63, poz. 322, ze zm.

¹² Ustawa z 18 października 2006 r. o likwidacji niepodjętych depozytów, DzU 2006 Nr 208, poz. 1537.

¹³ Ustawa z 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych, DzU z 2013 r., poz. 611 ze zm.

¹⁴ Rozporządzenie (WE) Nr 1013/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 14 czerwca 2006 r. w sprawie przemieszczania odpadów, Dz.Urz. UE.L.2002.332.1, Dz.Urz. UE-sp.15-7-257 ze zm.

¹⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu tworzenia gminnego zespołu reagowania, powiatowego i wojewódzkiego zespołu reagowania kryzysowego oraz Rządowego Zespołu Koordynacji Kryzysowej i ich funkcjonowania, DzU Nr 215, poz. 1818 ze zm.

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 7 kwietnia 2016 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury, DzU 2016, poz. 508.

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 2 września 2003 r. w sprawie wykazu substancji niebezpiecznych wraz z ich klasyfikacją i oznakowaniem, DzU Nr 199, poz. 1948.

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 2 września 2003 r. w sprawie oznakowania opakowań substancji niebezpiecznych i preparatów niebezpiecznych, DzU Nr 173, poz. 1679.

- rozporządzenie Ministra Gospodarki z 27 października 2010 r. w sprawie pomieszczeń magazynowych i obiektów do przechowywania materiałów wybuchowych, broni, amunicji oraz wyrobów o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym¹⁹;
- rozporządzenie Ministra Gospodarki z 16 sierpnia 2010 r. w sprawie sposobu przechowywania w tymczasowym magazynie materiałów wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego lub znalezionych w trakcie oczyszczania terenów²⁰;
- rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 grudnia 1999 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy eliminowaniu przedmiotów niebezpiecznych, w tym wybuchowych, ze złomu metali²¹;
- dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/18/UE z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie kontroli zagrożeń poważnymi awariami związanymi z substancjami niebezpiecznymi, zmieniającą, a następnie uchylającą dyrektywę Rady 96/82/WE²²;
- decyzję Komisji z dnia 3 maja 2000 r. zastępującą decyzję 94/3/WE ustanawiającą wykaz odpadów zgodnie z art. 1 lit. a) dyrektywy Rady 75/442/EWG w sprawie odpadów oraz decyzję Rady 94/904/WE ustanawiającą wykaz odpadów niebezpiecznych zgodnie z art. 1 ust. 4 dyrektywy Rady 91/689/EWG w sprawie odpadów niebezpiecznych (notyfikowaną jako dokument nr C(2000) 1147)²³;
- zarządzenie nr 25 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym;
- zarządzenie nr 6 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 lutego 2003 r. w sprawie form i metod działania pododdziałów antyterrorystycznych Policji oraz komórek minersko-pirotechnicznych²⁴;

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 2 września 2003 r. w sprawie oznakowania opakowań substancji niebezpiecznych i preparatów niebezpiecznych, DzU Nr 173, poz. 1679.

²⁰ Rozporządzenie Ministra Gospodarki z 16 sierpnia 2010 r. w sprawie sposobu przechowywania w tymczasowym magazynie materiałów wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego lub znalezionych w trakcie oczyszczania terenów, DzU Nr 163, poz. 1102.

²¹ Rozporządzenie Ministra Gospodarki z 30 grudnia 1999 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy eliminowaniu przedmiotów niebezpiecznych, w tym wybuchowych, ze złomu metali, DzU z 2000 r., Nr 3, poz. 36.

²² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/18/UE z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie kontroli zagrożeń poważnymi awariami związanymi z substancjami niebezpiecznymi, zmieniająca, a następnie uchylająca dyrektywę Rady 96/82/WE, Dz. Urz. UE.L.2012.197.1.

²³ Decyzja Komisji z 3 maja 2000 r. zastępująca decyzję 94/3/WE ustanawiającą wykaz odpadów zgodnie z art. 1 lit. a) dyrektywy Rady 75/442/EWG w sprawie odpadów oraz decyzja Rady 94/904/WE ustanawiająca wykaz odpadów niebezpiecznych zgodnie z art. 1 ust. 4 dyrektywy Rady 91/689/EWG w sprawie odpadów niebezpiecznych – notyfikowana jako dokument nr C(2000) 1147), Dz. Urz. UE.L.2000.226.3, Dz. Urz. UE – sp.15-5-151 ze zm.

²⁴ Zarządzenie nr 6 Komendanta Głównego Policji z 6 lutego 2003 r. w sprawie form i metod działania pododdziałów antyterrorystycznych Policji oraz komórek minersko-pirotechnicznych, Dz. Urz. KGP nr 5, poz. 17 ze zm.

– zarządzenie nr 419 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 sierpnia 2003 r. w sprawie określenia norm wyposażenia jednostek i komórek organizacyjnych Policji oraz policjantów w sprzęt łączności i informatyki oraz zasad jego przyznawania i użytkowania²⁵;

– zarządzenie nr 18 Komendanta Głównego Policji z dnia 28 listopada 2000 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań Policji w przypadku zagrożenia życia i zdrowia ludzi, ich mienia oraz bezpieczeństwa i porządku publicznego²⁶;

– zarządzenie nr 24 Komendanta Głównego Policji z dnia 10 listopada 1998 r. w sprawie realizacji przez Policję zadań w warunkach katastrof, awarii technicznych i innych zagrożeń²⁷;

– zarządzenie nr 845 Komendanta Głównego Policji z dnia 29 lipca 2004 r. w sprawie organizacji pracy i zasad działania Policji w przypadku zaistnienia aktu terrorystycznym i ekstremistycznym (do 2012 r. objęte klauzulą poufności);

– zarządzenie nr 1426 KGP z 31 grudnia 2004 r. w sprawie wprowadzenia w Policji procedur reagowania w sytuacjach kryzysowych²⁸;

– wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów²⁹.

Wskazane wyżej akty prawne zawierają regulacje, których znajomość przez funkcjonariuszy Policji jest niezbędna, gdyż z jednej strony pozwoli ona na właściwe eksplorowanie problematyki trudnych dowodów procesowych, a z drugiej – zapewni odpowiedni sposób postępowania z nimi na etapie postępowania przygotowawczego, którego jednym z podstawowych celów jest wszakże zebranie, zabezpieczenie i w niezbędnym zakresie utrwalenie dowodów dla sądu.

Przepisy zawarte w wymienionych aktach prawnych można ogólnie podzielić na cztery grupy. Pierwsza odnosi się do przepisów o charakterze materialnoprawnym, dotyczących m.in. uznania określonych substancji i przedmiotów za niebezpieczne dla zdrowia lub życia ludzkiego, co mogłoby ułatwić stworzenie zarówno definicji, jak i katalogu tzw. trudnych dowodów procesowych (np. ustawa z dnia 11 stycznia

²⁵ Zarządzenie nr 419 Komendanta Głównego Policji z 5 sierpnia 2003 r. w sprawie określenia norm wyposażenia jednostek i komórek organizacyjnych Policji oraz policjantów w sprzęt łączności i informatyki oraz zasad jego przyznawania i użytkowania, Dz. Urz. KGP nr 17, poz. 85.

²⁶ Zarządzenie nr 18 Komendanta Głównego Policji z dnia 28 listopada 2000 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań Policji w przypadku zagrożenia życia i zdrowia ludzi, ich mienia oraz bezpieczeństwa i porządku publicznego, Dz. Urz. z 2001 r., nr 1, poz. 2.

²⁷ Zarządzenie nr 24 Komendanta Głównego Policji z dnia 10 listopada 1998 r. w sprawie realizacji przez Policję zadań w warunkach katastrof, awarii technicznych i innych zagrożeń, Dz. Urz. KGP z 1999 r., nr 7, poz. 136.

²⁸ Zarządzenie nr 1426 KGP z 31 grudnia 2004 r. w sprawie wprowadzenia w Policji procedur reagowania w sytuacjach kryzysowych, Dz. Urz. KGP 2005.3.8.

²⁹ Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów, Dz. Urz. KGP z 2015 r., poz. 59.

2001 r. o substancjach i preparatach chemicznych, ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach, ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach i inne).

Duga grupa dotyczy przepisów o charakterze administracyjno-procesowym, określających m.in. kompetencje organów administracyjnych dotyczące nakładania na odpowiednie podmioty obowiązków w zakresie sposobu postępowania z substancjami i przedmiotami niebezpiecznymi (np. ustawa z dnia 28 października 2002 r. o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych, ustawa z dnia 29 czerwca 2007 r. o międzynarodowym przemieszczaniu odpadów i inne).

Trzecią grupę stanowią przepisy o charakterze karnoprocesowym odnoszące się do sposobu postępowania z substancjami i przedmiotami niebezpiecznymi na gruncie postępowania karnego, w tym określające m.in. zasady uznawania ich za dowody rzeczowe, sposób ich zabezpieczenia, przechowywania i niszczenia (np. Kodeks postępowania karnego, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury, zarządzenie nr 25 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym i inne).

Do czwartej grupy należy zaliczyć przepisy o charakterze porządkowym i organizacyjnym, dotyczące zagadnień istotnych z punktu widzenia późniejszego wykorzystania procesowego substancji i przedmiotów niebezpiecznych, z którymi mają do czynienia funkcjonariusze Policji, przykładowo podczas wystąpienia aktów terroru z użyciem niebezpiecznych dla życia lub zdrowia substancji, katastrof naturalnych czy awarii technicznych (np. zarządzenie nr 6 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 lutego 2003 r. w sprawie form i metod działania pododdziałów antyterrorystycznych Policji oraz komórek minersko-pirotechnicznych, zarządzenie nr 18 Komendanta Głównego Policji z 28 listopada 2000 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań Policji w przypadku zagrożenia życia i zdrowia ludzi, ich mienia oraz bezpieczeństwa i porządku publicznego, zarządzenie nr 845 Komendanta Głównego Policji z 29 lipca 2004 r. w sprawie organizacji pracy i zasad działania Policji w przypadku zaistnienia aktu terroru z użyciem materiałów wybuchowych oraz innych zdarzeń o charakterze terrorystycznym i ekstremistycznym i inne).

Na tle analizy wskazanych wyżej aktów prawnych na uwagę zasługują zagadnienia związane z zachodzeniem kolizji norm administracyjnych i karnoprawnych w odniesieniu do sposobu postępowania z substancjami i przedmiotami niebezpiecznymi oraz dotyczące wzajemnego przenikania się regulacji o charakterze karnoprocesowym w zakresie uznawania wspomnianych substancji i przedmiotów za dowody rzeczowe, zawartych w regulaminie wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury i zarządzenia nr 25 Komendanta Głównego Policji z 23 lipca 2015 r. w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym.

Rozważając pierwszy z zasygnalizowanych problemów, nie sposób nie dostrzec, iż ustawodawca nie przewidział żadnych regulacji, które pozwoliłyby w sposób wystarczająco precyzyjny eliminować kolizje pojawiające się na styku dwóch procedur – administracyjnej oraz karnej, kiedy to przedmiotem rozstrzygnięcia uprawnionych organów stają się te same substancje lub przedmioty niebezpieczne, uznawane w postępowaniu karnym za dowody rzeczowe (np. wydana na podstawie art. 24 ust. 1 pkt 2 ustawy o międzynarodowym przemieszczaniu odpadów decyzja Głównego Inspektora Ochrony Środowiska o odesłaniu odpadów sprowadzonych nielegalnie, które to odpady stanowią jednocześnie dowód rzeczowy w postępowaniu karnym). Drugi z tychże problemów wyłonił się na tle różnic, jakie zachodzą między przepisami wskazanego wyżej regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w odniesieniu do wydawania postanowień dotyczących uznania rzeczy zatrzymanych w toku postępowania przygotowawczego za dowody rzeczowe a przepisami wyżej wymienionego zarządzenia nr 25 Komendanta Głównego Policji. Podkreślenia wymaga, iż przywołane zarządzenie KGP nie przewiduje wydawania postanowień w zakresie uznania rzeczy zatrzymanych w toku postępowania przygotowawczego za dowody rzeczowe, co skutkuje niespójnością z przepisem § 177 regulaminu.

Postulaty w zakresie zmian w k.p.k.

Stworzenie spójnych rozwiązań prawnych zmierzających do usystematyzowania problematyki TDP w odniesieniu do postulowanych zmian w aktualnie obowiązujących aktach normatywnych wymaga w pierwszej kolejności dokonania odpowiedniej nowelizacji Kodeksu postępowania karnego, zawiera on bowiem najistotniejsze z punktu widzenia postępowania dowodowego regulacje prawne dotyczące postępowania z dowodami rzeczowymi. Podkreślenia wymaga, iż tylko ustawowa ranga zawartych w nim regulacji może stanowić delegację dla rozwinięcia i odpowiedniego uszczegółowienia przewidzianych tam rozwiązań dla aktów prawnych niższego rzędu, do jakich należą: rozporządzenie Rady Ministrów z 14 grudnia 2012 r. w sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia oraz regulamin prokuratorski.

Wydaje się, iż zasadne byłoby wprowadzenie zmian w przepisach działu V („Dowody”) teże ustawy. Warto zatem rozważyć postulat dodania kolejnego rozdziału poświęconego dowodom rzeczowym, zawierającego przepisy precyzujące, co należy rozumieć przez to pojęcie, oraz wskazujące podstawy prawne wydawanych w tym zakresie decyzji procesowych. Podkreślenia bowiem wymaga, iż pojęcie „dowodu rzeczowego” nie doczekało się dotąd legalnej definicji, a mimo to uznawanie przedmiotów i substancji niebezpiecznych dla życia i zdrowia ludzkiego za dowody rzeczowe na podstawie decyzji procesowych, przybierających postać postanowień wydawanych przez organy procesowe, stanowi przecież powszechną praktykę organów procesowych w ramach prowadzonych postępowań karnych.

W tym miejscu warto nadmienić, iż rzeczony pojęcie było natomiast przedmiotem zainteresowania przedstawicieli doktryny, i tak zdaniem Kazimierza Marszała za dowód rzeczowy może być uznany nie tylko każdy przedmiot, którego cechy mogą dostarczyć informacji dla toczącego się procesu, ale także miejsce, w którym popełniono przestępstwo, jak również ciała płynne i lotne, których cechy, np. barwa, zapach, skład chemiczny, mogą mieć znaczenie procesowe. Również włókna ludzkie muszą być uznane za swoisty dowód rzeczowy³⁰.

Stanisław Waltoś zdefiniował zaś dowody rzeczowe, wychodząc od pojęcia „dowodów osobowych”, za które uznał dowody pochodzące od człowieka żyjącego, bez żadnego pośrednictwa innych źródeł dowodowych (w tym właściwości jego ciała). Wszystkie pozostałe dowody autor ten określił jako „dowody rzeczowe”, czyli pochodzące od rzeczy w najszerszym tego pojęcia znaczeniu³¹.

Na marginesie warto też zauważyć, iż próbę określenia przedmiotowego pojęcia podjęto w zarządzeniu nr 25 Komendanta Głównego Policji z 23 lipca 2015 r. w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym. W świetle § 24 tego aktu prawnego „ewidencjonowaniu i przechowywaniu w postępowaniu w sposób określony w niniejszym rozdziale podlegają mogące stanowić dowód w sprawie rzeczy (przedmioty) zatrzymane w drodze dobrowolnego wydania lub odebrania albo po uprzednim przeszukaniu, a także ujawnione i zabezpieczone podczas innych czynności, które:

1. służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstwa,
 2. zachowały na sobie ślady przestępstwa, w szczególności w postaci substancji, deformacji, odkształceń, odwzorowań, cech zjawiskowych,
 3. pochodzą bezpośrednio lub pośrednio z przestępstwa,
 4. których posiadanie bez zezwolenia jest zabronione
- zwane dalej »dowodami rzeczowymi«”.

Kontynuując rozważania dotyczące proponowanych zmian w k.p.k., warto pochylić się nad problematyką zażalenia na postanowienia odnośnie do dowodów rzeczowych. Z uwagi na fakt, iż ustawodawca w przepisie art. 236 k.p.k. przewidział zażalenie na postanowienie sądu lub prokuratora dotyczące przeszukania, zatrzymania rzeczy oraz postanowienie w sprawie dowodów rzeczowych i na inne czynności przysługujące osobom, których prawa zostały naruszone, należałoby postulować wykreślenie zapisu dotyczącego tegoż postanowienia w zakresie dowodów rzeczowych. Trzeba bowiem stwierdzić, iż decyzja procesowa o uznaniu przedmiotu lub substancji za dowód rzeczowy ma istotne znaczenie również z punktu widzenia interesów procesowych stron. Zawężenie zatem przez ustawodawcę kręgu podmiotów uprawnionych do zaskarżenia takiego postanowienia wyłącznie do wskazanej wyżej kategorii uznać należy za nieuzasadnione i chybione. Ponadto podkreślenia wymaga, iż taki zabieg uzasadnia również proponowana zmiana systemowa. Skoro bowiem problematyka

³⁰ K. Marszał, *Proces karny*, wyd. IV, Volumen, Katowice 1997, s. 225.

³¹ S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, wyd. II, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 1995, s. 332.

dowodów rzeczowych miałyby zostać uregulowana w kolejnym rozdziale, to kwestia zaskarżania postanowień w tym zakresie nie powinna być regulowana w rozdziale poprzedzającym proponowane zmiany.

Wydaje się, iż kolejna postulowana w tym zakresie nowelizacja winna objąć art. 465 § 3 k.p.k. Przewidziana tam regulacja dotyczy problematyki zaskarżania postanowień prokuratora i prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Regułą jest, iż na postanowienie prokuratora przysługuje zażalenie do sądu właściwego do rozpoznania sprawy, chyba że ustawa stanowi inaczej (§ 2 omawianego przepisu). Natomiast zażalenie na postanowienie prowadzącego postępowanie przygotowawcze, jeżeli nie jest nim prokurator, rozpoznaje prokurator sprawujący nadzór nad tym postępowaniem (§ 3 wskazanego wyżej przepisu). Nie wydaje się jednak celowe i zasadne, aby reguła ta miała obowiązywać w odniesieniu do decyzji procesowych wydawanych w sprawie dowodów rzeczowych. Wspomniana już wyżej waga takich rozstrzygnięć i ich wpływ na interesy procesowe stron, ale również wzgląd na osoby, które roszczą sobie określone prawa do zatrzymanych przedmiotów i substancji, sprawia, że także w przypadku wydania postanowienia dotyczącego dowodów rzeczowych przez prowadzącego postępowanie przygotowawcze niebędącego prokuratorem organem rozpoznającym zażalenie winien być sąd. Zatem w przepisie art. 465 § 3 k.p.k. należałoby postulować zmianę, iż nie dotyczy on postanowień dotyczących dowodów rzeczowych.

Zaznaczyć w tym miejscu należy, iż wspomniana wyżej delegacja ustawowa zawarta w art. 236 c § 2 k.p.k. stanowić będzie podstawę do szczegółowego rozwiązywania wszelkich omawianych kwestii związanych z przechowywaniem dowodów rzeczowych w aktach postępowania oraz specjalnie przystosowanych do tego miejscach, które w odniesieniu do organów postępowania przygotowawczego określane są mianem magazynów dowodów rzeczowych.

Propozycje postulatów zmian rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2012 r. w sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia

Analiza przedmiotowego aktu prawnego prowadzi do wniosku, że ustawodawca dostrzegł co prawda problem, iż w niektórych sytuacjach zniszczenie tych przedmiotów lub substancji nie będzie możliwe i wówczas zajdzie konieczność podjęcia takich działań, które doprowadzą do utraty ich pierwotnych właściwości użytkowych, a w efekcie do stanu niestwarzającego zagrożenia życia lub zdrowia. Pomimo jednak poczynienia w § 2 ust. 2 tak oczywistej w gruncie rzeczy konstatacji, w dalszych regulacjach poświęconych sposobowi postępowania z TDP ustawodawca zajmuje się wyłącznie kwestią ich zniszczenia.

W związku z powyższym należy postulować wprowadzenie do omawianego aktu prawnego rozwiązań, które wyraźnie wskazywać będą, iż postępowanie z TDP dotyczy zarówno kwestii ich niszczenia, jak i unieszkodliwiania. Warto bowiem w tym miejscu podnieść, iż w § 8 i 9 jest mowa wyłącznie o regulacjach prawnych

odnoszących się do niszczenia tych przedmiotów i substancji. Wydaje się zatem godne rozważenia wprowadzenie do przedmiotowego przepisu pojęcia „unieszkodliwiania”.

Należy zwrócić uwagę na brak precyzji ustawodawcy w kwestii przekazywania przez organ procesowy TDP celem ich zniszczenia. O ile bowiem w odniesieniu do przechowywania takich dowodów ustawodawca nie pozostawia żadnych wątpliwości, iż organ procesowy ma obowiązek przekazywania ich wyspecjalizowanym podmiotom, o których mowa w § 5 ust. 2, o tyle w przypadku przekazania ich tym podmiotom celem ich zniszczenia używa terminu „może powierzyć”, co mogłoby wskazywać na fakultatywność takiego obowiązku i możliwość zlecenia zniszczenia TDP innym podmiotom, jeżeli tylko zapewniałyby one prawidłowy i sprawny przebieg czynności zniszczenia oraz spełniały wymogi wynikające z odrębnych przepisów. W celu wyeliminowania takich interpretacji ustawodawca powinien użyć pojęcia „powierza” w miejsce „może powierzyć” albo wprowadzić do już istniejącego przepisu termin „wyłącznie” dla wskazania kategorii wymienionych tam podmiotów, którym jedynie można by tę czynność powierzyć.

Ponadto wydaje się, iż ustawodawca większą wagę przywiązuje do kwestii przekazania przez organ procesowy TDP uprawnionym podmiotom, wymagając w tym zakresie sporządzenia przez ten organ odpowiedniego protokołu, niż do kwestii ich zniszczenia, uznaje bowiem obecność tego organu (jego przedstawiciela) za fakultatywną, a za wystarczające sporządzenie rzeczonoego protokołu przez podmiot, któremu zostało to zadanie powierzone.

Biorąc pod uwagę, iż czynności przekazywania i niszczenia dowodów rzeczowych odbywają się wyłącznie w ramach postępowania karnego, za błędne i całkowicie niezasadne uznać należy stworzenie przez ustawodawcę instytucji quasi-protokołu ze zniszczenia TDP. W ramach postępowania przygotowawczego lub sądowego jedynym uprawnionym do tego podmiotem jest właściwy ze względu na fazę tego postępowania organ procesowy. W związku z tym należałoby postulować, aby udział organu procesowego w zniszczeniu TDP był obligatoryjny oraz aby to organ procesowy sporządzał protokół, o którym mowa w § 9 ust. 1. Wprowadzenie takiej zmiany pociągnęłoby za sobą konieczność zmiany ust. 5 § 8, który przewiduje fakultatywny udział przedstawiciela organu prowadzącego postępowanie karne w niszczeniu niebezpiecznych przedmiotów lub substancji, o których wyżej mowa.

Warto też zwrócić uwagę na aspekt posługiwania się przez ustawodawcę pojęciem „przedstawiciela organu prowadzącego postępowanie” obok pojęcia „organu prowadzącego postępowanie karne”, które nie jest znane procedurze karnej. Takie rozróżnienie sprawia, iż między przedstawicielem organu procesowego a samym organem nie można postawić znaku równości. Nie bardzo jednak wiadomo, jakie wymagania winien spełniać taki „przedstawiciel” oraz w jaki sposób następowałoby jego umocowanie przez organ procesowy do udziału we wskazanych w rozporządzeniu czynnościach, związanych z przekazywaniem TDP uprawnionym podmiotom (§ 6 ust. 1) oraz ich niszczeniem (§ 8 ust. 5). W świetle przepisów obowiązujących na gruncie omawianego rozporządzenia organ procesowy powierza bowiem zniszczenie TDP, ale przy ich niszczeniu przewiduje fakultatywny udział jego przedstawiciela.

W związku z powyższym należałoby postulować zastąpienie w § 6 ust. 1 i § 8 ust. 5 pojęcia „przedstawiciela organu prowadzącego postępowanie karne” pojęciem „organ prowadzący postępowanie karne”.

Ponadto zgodnie z treścią § 3 ust. 2 osoby wykonujące czynności związane z transportem, przechowywaniem lub inne, podczas których następuje kontakt z przedmiotami i substancjami oraz ich próbkami, powinny być odpowiednio przeszkolone w zakresie zasad bezpieczeństwa.

Przepis ten powinien stanowić delegację dla odpowiednich aktów prawnych regulujących sposób postępowania z dowodami rzeczowymi przez poszczególne organy, które w ramach swojego działania mają za zadanie prowadzenie postępowań karnych. Warto zatem postulować wydanie w tym zakresie przez Komendanta Głównego Policji odpowiednich przepisów prawa resortowego.

Postulat nowelizacji zarządzenia nr 25 KGP z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym

Wskazany akt prawny zawiera przepisy regulujące sposób postępowania z dowodami procesowymi przez Policję. Niestety, w zarządzeniu tym brak jest regulacji prawnych dotyczących postępowania z takimi dowodami, które stwarzają niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia. W tym zakresie ograniczono się zaledwie do odesłania do odrębnych przepisów szczegółowych. Jedynie w odniesieniu do niebezpiecznych materiałów mikrobiologicznych zarządzenie nakazuje, aby bez przywożenia ich do jednostki Policji organ ten przekazał je odpowiedniemu podmiotowi. W sytuacji gdy dany podmiot odmówi ich przyjęcia, należy wystąpić do prokuratora o skierowanie do sądu wniosku o natychmiastowe ich zniszczenie z uwagi na brak możliwości przechowywania³².

Należy zatem postulować uzupełnienie przedmiotowego zarządzenia o odpowiednie normy prawne regulujące w sposób szczegółowy tryb postępowania z TDP oraz określających warunki ich przechowywania.

Podsumowanie

Podstawowe normy prawne regulujące sposób postępowania z TDP zostały zawarte w art. 232a Kodeksu postępowania karnego oraz w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2012 r. w sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia i zdrowia. Istnieje również szereg przepisów zawartych w innych aktach prawnych rangi ustawowej i podustawowej, a także prawa unijnego, które znajdują zastosowanie w przypadku konieczności zabezpieczenia, transportu, przechowywania i likwidacji przez uprawniony podmiot prowadzący postępowanie karne niebezpiecznych dowodów procesowych. Kluczowym

³² Zob. § 35 zarządzenia nr 25 KGP z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji...

aktem policyjnego prawa resortowego w tym zakresie jest zarządzenie nr 25 KGP z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym, jednakże w odniesieniu do problematyki TDP nie przewiduje ono rozwiązań szczegółowych. Dla stworzenia spójnego systemu prawnego umożliwiającego prawidłową praktykę postępowania z TDP niezbędne jest zatem dokonanie nowelizacji szeregu aktów prawnych dotyczących tejsze problematyki.

Streszczenie

Artykuł został poświęcony problematyce postępowania przez organy prowadzące postępowanie karne, a przede wszystkim Policję, z tzw. trudnymi dowodami procesowymi, czyli przedmiotami i substancjami stwarzającymi niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia (TDP).

Przedmiotem zainteresowania autorki objęte zostały podstawowe regulacje prawne w tym zakresie. Szczególną uwagę poświęcono przepisom znajdującym bezpośrednio zastosowanie w przypadkach, gdy podmiotem odpowiedzialnym za prawidłowe zabezpieczenie, przewóz, przechowywanie, a także niszczenie takich dowodów rzeczowych jest Policja, z uwagi na fakt, iż w praktyce jest to organ najczęściej za nie odpowiedzialny.

Autorka podjęła próbę sformułowania odpowiednich postulatów *de lege ferenda* w odniesieniu do aktów prawnych wymagających w jej ocenie nowelizacji.

Słowa kluczowe: trudne dowody procesowe, niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia, dowód rzeczowy, normy karnoprosesowe, postulaty prawotwórcze, nowelizacja, Policja, organ procesowy, postępowanie karne, system prawny

Summary

The article is devoted to the issue of proceedings by the authorities conducting the criminal proceedings, and above all the police, the so-called. "Difficult" procedural evidence, that is, objects and substances posing a danger to life or health (TDP).

The focus of the author were included in the basic regulations in this regard. Particular attention included the provisions that are directly applicable in cases where the entity responsible for the proper security, transportation, storage, and destruction of such physical evidence is the police. This is because in practice, the body usually responsible.

The author made an attempt to formulate appropriate demands of *de lege ferenda* in relation to the acts demanding in its opinion the amendment.

Keywords: hard evidence process, the danger to life or health, physical evidence, criminal-procedural norms, lawmaking demands, amendment, police, judicial body, the criminal proceedings, the legal system